

491.82

N 241

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК
STACKS
007 82 1966

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XIV, св. 2—3

БЕОГРАД, 1964.

ПОКУШАЈИ СТВАРАЊА СРПСКЕ НАУЧНЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ СРЕДИНОМ ПРОШЛОГ ВЕКА

Врло би захвалан задатак био када би се систематски проучило поступно стварање нашег књижевног језика у епохама пре Вука Караџића, или тачније речено, пре победе његових начела. Таквом задатку неминовно би претходио други — рашчишћавање појмова о томе шта све треба уопште сматрати књижевним језиком у нашој прошлости.

Јасно је да историја књижевног језика не сме да буде ограничена на историју изражавања у тзв. лепој књижевности („лепој“ по савременим али не и по некадашњим естетским мерилима). Треба узимати у обзир, уколико се располаже материјалом, и друкчије споменике писмености, научне, административне и трговачке списе, статистике, наредбе, расписе итд. Неоспорна је чињеница да се и у тим посебним сферама или стиловима или типовима језика, или како се то већ у модерној лингвистици све назива, појављују речи сковане односно преосмишљене за одговарајућу потребу, без којих после не може да опстане ни говор представника књижевног језика, ни сама лепа књижевност.

Наш књижевни језик није могао понићи ни из неког — једног — дијалекта, којим је говорио територијално ограничени део живља, са ограниченим интересима и потребама, ни из пресађеног руског, који се растапао у славеносрпски а зачињавао се народним елементима. Он је морао да се формира — и формирао се — као коине, узимајући за себе све оно што му је било потребно, из свих постојећих извора, из говора народа, из жаргона појединих слојева и сталежа, из уметничке литературе, па и из лексичког стварања обдаренијих појединаца лексикографа или сличних лингвистичких прегалаца. Специфичност наших књижевнојезичких прилика лежи и у томе што су у њима учествовали, својим књижевним и културним деловањем, и грчки и латински и руски језик (разумљиво, и остали велики европски језици у обла-

сти лексике), не рачунајући миксоглоотију која је настајала из веза са супстратима и суседима. При проучавању треба до извесне границе пратити путеве књижевнојезичког развоја у засебним средиштима српскохрватске територије, где је било својих микрокоинеа, а од извесне границе оперисати појмом српскохрватски књижевни језик.

У том смислу историјска граматика, тј. историјска фонетика, морфологија, творба речи и синтакса (која је код нас најмање обрађивана) представљају само један аспект језичке прошлости, док је историја књижевног језика сасвим други предмет, што у својим новијим радовима све више истичу проучаваоци неких других језика, оних који су имали кадрова, средстава и среће да буду подробније испитани.

Остављајући ова питања за друге прилике, ми ћемо се овде позабавити једном историјски не тако значајном појавом која се одиграла у Вуково време, ограниченом и са лингвистичког гледишта, пошто се ради само о творби речи, али занимљивом утолико што даје подстрека за размишљање о томе како се попуњавају неки фондови књижевног језика и какве су биле некадашње тешкоће на томе путу.

Реч је о једној иницијативи Друштва српске словесности — далеког претка данашње Српске академије наука и уметности, — о иницијативи која је поникла 1842. год. па се обновила 1844. и коначно пресахла 1847. То је био покушај стварања српске терминологије за разне гране научног и друштвеног живота. Литература о томе може се наћи у Скупљеним граматичким и полемичким списима Вука Караџића, књ. III, у одељцима који се тичу Вуковог става према прављењу терминологије, као и у књизи Љ. Стојановића, Живот и рад Вука Ст. Караџића, Београд — Земун 1924, 579 и д. Проф. А. Белић је описао делатност Друштва српске словесности у Извештају поводом 50-годишњице Српске академије наука, Пос. изд. САН СХVI, а специјално о овом подухвату говорио је нешто опширније у НЈ сс IV 161—165 и у књизи Вукова борба за народни и књижевни језик, Београд 1948, IX глава, 188—195. У наведеним радовима се може прочитати да је 1842. год. Атанасије Николић, редовни члан и тадашњи секретар Друштва, поднео Друштву „Технически речник за математическу, землемерну, хидротехническу, хидраулическу и архитектоническу струку“, и то само речи на слово А. Чланови Друштва су разматрали овај фрагмент, али ми о томе данас знамо мало, јер у Академијском архиву не постоји ни предложена терминологија нити било какав други материјал у вези с њом. Даље, у По-

дунавци, књижевном додатку ондашњих Српских новина, излазио је у неколико бројева 1844—1845. год. покушај опште терминологије, израђен у Друштву и такође претресан на његовим седницама. То су речи на А, В, С, почетак D и неколико речи на друга слова, са узбучењем латинских односно немачких речи за које се предлаже превод. Овај је текст (са неким мањим исправкама после критика) био штампан 1847. год. у првом броју Гласника ДСС, под насловом „Називословне речи израђене Дружствомъ србске словесности“, уз кратки коментар Јована С. Поповића „Разлози о називословњимъ рѣчма“, у коме се хвали започети рад и изражава жаљење што је он прекинут. Као што је познато, Вук је критиковао овај експеримент и писмено и усмено, наводећи као главни разлог то да учесници не знају добро свој језик. Појединац би још и смео предлагати нове речи, вели Вук, па би их други прихватили или одбаћивали; али Друштво представља ауторитет, оно не сме да предлаже грешке. Вуково жустро учествовање у полемици, као и слични разлози Петра Матића, судије и књижевника из Беловара, учинили су да је Друштво одустало од даљег ковања односно санкционисања термина, а зна се да се сви његови чланови већ ни у оно време нису слагали са принципима таквог рада. Овде ће се изнети нешто више података о овом подухвату Друштва, као мали прилог нашој културној историји, а проговориће се опширније и о самим „називословним речима“, да би се тачније сагледало њихово место у историји нашег језика, да би се видело у чему су грешили њихови творци, а можда и њихови критичари.

У Главном инвентару Архива САНУ, под бројем 1 за 1845. год., налазимо писмо пароха староврбашког Петра Вучерића, који саопштава да је 1840. год. сачинио српску граматику, али је, сматрајући назив „праматика“ неподесним, назвао свој рад „Србска говоритика“. Према овом термину може се направити и „говоритиста“ и „говоритически“ и др., мисли Вучерић. Колико је познато, Друштво се није обзрело на овај предлог.

Под бројем 17 од исте године чува се и писмо учитеља Тодора Недељковића. Овај такође добронамерни и такође наивни дописник обара се на израз „ковање речи“, који је тада већ био у употреби, и сматра да би посао требало звати „речнoпроизведеніе“ или „словопроизведеніе“. „Ковати“ би било оно што раде Мађари, кад нпр. „virtus“ преименавају у „виртушъ“ (како то Недељковић транскрибује), а за намеру коју има Друштво чак би пре одговарала реч „кувати“ него „ковати“, јер при овом поступку речи треба „из-

менути“. За chaos он предлаже „сметња“, „смутња“ или „блато“, за industria „старанѣ“ или „настоянїе“, за categoria — „редѣ“, „струка“, за correspondent — „саотвѣтникъ“, „еднозванникъ“.

Много су разумније и конструктивније опширне примедбе које у неколико махова шаље Петар Матић. Кроз сва његова писма Друштву провлачи се мисао да је нецелисходно уводити нове црквенословенске речи и да треба терати и оне које већ постоје. Он истиче да управо те речи представљају опасност за наш млади, оскудни и неуобличени језик, већу опасност него све остале туђице. По каквим се правилима граде нове речи које се предлажу Србима? Правила грађења се и не познају: термини као „езиковка“, „поктев“, „сословіе“, „поднебіе“, „саобштенїе“, „сравненїе“ у ствари су преводи грчких и латинских речи на црквенословенски а не на српски језик. Боље је да се до срећнијих времена оставе праматика, апетит, колегијум, клима итд., да се не би још повећавала и иначе прилична макароничност нашег језика. Црквенословенски представља препреку за будуће уједињење са Србима осталих закона, мухамеданског и римског, а тек удружени с њима можемо очекивати бољу будућност. У последњем писму („уочи Преображења“ 1845) Матић се изражава оштро: „иљадулѣтно тиранство“ црквеног језика; тај је језик „мртвац који нигда живїо нїе“; опет спомиње сепаратизам и одвајање од Хрвата, од идеје југословенства, као највећу опасност коју црквенословенштина крије у себи. „Обаранѣ народности свију югословенски народа неможе се никаквом нуждом изговорити“ — то је Матићева идеја, написана старим словима али далековидим речима. Зашто се пише і, и, ій, ѣ, њ, кад у српском постоји само и на тим местима? пита он и сам одговара, претерујући у жучности: „Али е тако у славено-црквеном езику! Иди ми, брате! са тим досадним езиком; бог зна, у какве су цимбуле Ђирил и Методије на нос и на уста ударали, кад су славенски говорили!“

Матићеве примедбе у вези с појединим речима понекад су умесне, али не увек. На првом месту он критикује и сам назив Друштва. „Словесност“ је незгодна реч, јер словесно и бесловесно значи говором обдарено односно необдарено, а задатак Друштва није усмерен на учење говора. У називу би требало да стоји нека реч за litteratura, то би могла да буде „писменост“ или, још боље, „књижество“ или „књижевност“. Сазнао је да се на седници Друштва разговарало о новом послу под именом „Оригинално покушенїе смислосродног рѣчника“ (то је био нацрт синонимског речника који

је поднео Ј. С. Поповић); Матић предлаже друкчији назив: „Први покушај рѣчника (или: први сакуп) еднозначни рѣчи“. У вези с речју *concursum* размишља о корену (*currere*) и каже да би најтачнији превод био „стрк“, али „стрчати“ код нас друто значи, па би се могло узети „стечай“, према „течай“ које већ постоји. Термини које предлаже Друштво — „стицај“ и „стецьште“ — према њему никако не ваљају. „Стицај“ није добро, јер од „мицати“ не постоји „мицај“ него „мицанѣ; а „стецьште“ је место а не радња: „отворити стециште то е тако, као отворити тор, да марва у нѣга улази“. Уместо „извѣстие“ боље је рећи „извѣшѣај“, као од „намѣстити“ „намѣшѣај“; уместо „рѣшеніе“ — „рѣшитба“ или „рѣшай“ (као „вршитба“, „вршай“); уместо „заклученіе“ — „одлука“, „одлучак“, „заклучак“; уместо „просвѣщеніе“ — „просвѣта“¹; уместо „засѣданіе“ — „сѣдница“ (у другом писму предлаже још и „засѣло“, „засѣдница“); уместо мнѣніе — „мишлѣнѣ“ или „умисао“. За *conflictus* сматра да је рђаво нађено „сукоб“, јер се двојица могу у тесном кланцу сукобити, али се не морају побити, што *conflictus* имплицира; стога би можда боље било „ударба“, као „борба“. Предложено „сазвездіе“ за *constellatio* заменио би са „звездолик“, „звездостав“. „Свеза“ за *copula* не би примио, јер је то речца „ест“ која не везује ништа него скопчава субјекат с предикатом, па би можда боље било да се прихвати „копча“. За *conductor* (Друштво је предложило „спроводник“) Матић даје идеју: „спровођач“ или „спровађач“ (као „погађач“, „свађач“), за *contrasignatio* (код Друштва „премаподпис“) — „суподпис“ или „сподпис“ (као „супарник“, „сродник“). На више места Матић исправно указује да српском језику одговара префикс *sa-* а не *so-*, иако сам пише „усовршенствованије“. Исто тако свуда исправља наставак *-ије* у *-је* (односно јотовани сугласник + *e*), али не осећа варваризам у тада иначе врло раширеном суфиксу *-ески*, те говори о „ботаническим, астрономическим, механическим, анатомическим, математическим итд. понятіјама“.

Из размишљања и разлагања ових српских интелектуалаца можемо видети да су у време Вукове највеће активности појмови о потенцијалу народног језика још увек били

¹ Б. Унбегаун, у књизи *Les débuts de la langue litteraire chez les Serbes*, Париз 1935, спомиње да је Доситеј Обрадовић пренео из руског речи просвештеније, вкус, основаније, које су касније посрбљене у просвета, укус, основа. Подаци у РЈА о речи „просвета“ не противрече Унбегауну, међутим за „основа“ има потврда чак и пре Доситеја.

нерашчишћени чак и код оних који су том језику од свега срца желели победу, а којих је бивало све више. Починјала су да се схватају права народна средства за творбу речи; на материјалу који смо и доде намерно наводили са нешто више илустрација, може се приметити да су већ тада постојале, или управо тог тренутка биле лансиране, речи које живе и данас, а поред којих су у оно време живеле веома укоренење славеносрпске варијанте. Али су баластни наслеђени из епохе црквенославизма били још увек тешки.

У терминологији коју је Друштво српске словесности публиковало налазимо укупно 513 речи односно синтагми или израза (као ручна књига, злочинство против владатеља, на брзу руку итд.). Неке се речи понављају, пошто се за разне стране термине предлаже исти превод (а бројане су сваки пут као нове јединице). Такође има и истих речи с незнатним варијантама: тако се за *alliancia* предлаже союзъ, за *confoederatio* саюзъ, што показује одсуство познавања фонетских принципа. Уз то, за *corula* је предложено свеза, иако се баш у том значењу сретала у оно време реч-союзъ. У уводу, штампаном у Подунавци али не и у Гла-снику, сарадници су објаснили да су део речи узели из „старословенског“, део из писаца, а један део начинили сами; да су неке речи, нађене у руском или црквеноруском руху, посрбљивали како су најбоље знали.²

Високи проценат речи представљају сложенице, и за многе од њих морамо претпоставити да су их учењаци у Друштву или неки њихови непосредни претходници одиста сами сковали. Познавање принципа прављења сложених речи код нас, а поготово лексичког материјала који би требало при том послу употребити, није било на потребној висини; ми овде нећемо улазити у критику ових кованица, јер је то чињено већ у цитираној литератури, а и саме кованице говоре довољно за себе. Тако налазимо: гласослогъ (акорд), лѣтоброй (ера, епоха), човекословіе, предприемъ (антиципација), противочувствіе, умоизворно и чувствоизворно (a priori и a posteriori), звездоклонство, воздухокружіе, самозакностъ (аутономија), самогледъ (аутопсија), сказопѣвъ (балада), вѣштоплѣсъ (балет), двовѣсница (биланс), вѣштозборъ, лажомудріе, редоставъ (систем) итд. Неке су

² На ову терминологију односи се Даничићев мали чланак „Задирживалу“, Ситнији списи Ђ. Даничића I, Ср. Карловци 1925, 3-4, где се резултат целог рада пародира.

сложенице очигледно узимане из савременог руског језика, из ванцрквене лексике (*равновѣсје, принадлежност*).

Међутим, може да изненади чињеница да је Друштво предложило приличан број сложеница које су и данас распрострањене, а које пре ове делатности нису биле у употреби, или бар не у широкој употреби, јер их њамо нашли забележене ни у Рјечнику Југославенске академије (РЈА), у праћи до речи *торгов*, ни у Даничићевом Рјечнику из књижевних старина српских (ДР), у праћи која по латиници долази иза *торгов*. Без обзира на то како је Друштво дошло до њих, тј. било да су их чланови Друштва позајмили, сами сковали или покупили у народу као тада лансиране неологизме, ми се не можемо отети утиску да су бар неке од њих обезбедиле себи постојање управо захваљујући овој иницијативи. Лексичке творевине као што су: безусловно, браколомац, правобранитељ, двосмислено, водоземно (данас водоземац), сазвежђе (код Друштва сазвездје), злочинство и др. уопште не постоје у РЈА односно у ДР. Свакако да су неке од њих русизми, а русизми су славеносрпској а и нешто каснијој еписи обилато продирали у наш језик; међутим, то се не може рећи за све речи. Даље — речи претплата, пероводитељ (данас перовођа), обезбедити, обостран, рачуноводство, предохрана, премапотпис, предмет, подмет, опуновластити појављују се, према подацима у РЈА, тек у књигама штампаним после 1850. год., тј. после рада у Друштву. Највећи број таквих речи налази се у следећим изворима: у *Juridisch-politische Terminologie*, Беч 1853, у Зборнику садашњих правних обичаја у Јужних Словена В. Богишића, Загреб 1874, а нарочито код двојице лексикографа — Б. Шулека (немачко-хрватски и хрватско-немачко-талијански речник из 1860. и 1874, Загреб) и Ђ. Поповића (српско-немачки речник, Панчево 1895). Предговори ових дела спомињу хаос који влада у терминологији, ковање и позајмљивање речи коме се мора у нужди прибегавати и сл. Богишић изричито каже да у свој регистар речи није уносио неологизме сковане од књижевника. Елаборат Друштва не спомиње се ни у једном предговору, као што се, уосталом, не наводе ни други извори, али није искључено да су се састављачи ових каснијих речника ипак служили и њима, па су на тај начин неким речима предложеним од стране Друштва прокрчили даљи пут. Као доста сигуран доказ да се Поповић послужио овим нашим извором може послужити то да су у Друштву предлагали реч *поривъ* (руско *порывъ*) за *affectus*, што не одговара ни руском ни етимолошком значењу, па се у Поповићевом речнику поновила иста нетач-

ност. Исто тако, до речи самоставак за aphorismus, како је у речнику Друштва, Поповић вероватно није дошао сам, него је и то узео из „Називословних речи“.

Другу богато заступљену категорију, после сложеница, представљају девербативи мушког рода без наставка и женског рода с наставком -а, типа изродъ, одступъ одпустъ, приѐмъ, надписъ, потресъ, кретъ, наносъ, приборъ, появъ, позовъ, доказъ, одбой, прокопъ, пописъ, покупъ, саставъ, додиръ, или заклада, пригода, досуда, подпора, притега, промена, принуѐда, порука, убѐда, осуда, украса и многе друге. За овај тип изведеница се зна да су оне у ранијим раздобљима словенског језичког развоја значиле апстрактне појмове, да су биле глаголске именице своје врсте, *nomina actionis*. Касније су добивале конкретна, резултативна значења. У руском језику као епоха семантичког обогачивања у овој врсти речи, а и стварања нових девербатива, узима се крај 16. и почетак 17. века, када се увелико формира нова правна и административна терминологија у пословној писмености, и многе разговорне речи добивају први пут своју писану фиксацију и своју нову примену.³ Детаљнија студија би показала какав је развој у овом погледу био код нас. Наше непотпуне информације, углавном поцрпене из РЈА, говоре о томе да је доста девербатива, препоручених у регистру Друштва, живело у нашем језику и раније: изрод, процена, испит, предаја, случај, разред, састав, осуда, пригода, опомена, натпис, потрес, довод, промена, прокоп, порука, скуп. Већина њих забележена је први пут тек у 17—18. веку, док је врло мали број (нпр. састав) нађен у старој књижевности па се може сматрати старословенским или прасловенским наслеђем. Чињеница што неке тек у новије време записане речи гласе, с одговарајућим фонетским изменама, исто као и у другим словенским језицима, може се тумачити и калкирањем односно позајмљивањем, па и независним паралелним стварањем, а не обавезно општесловенским пореклом. Пошто су то речи записане, као што рекосмо, у новијим епохама, еволуција значења, у смислу поменутог претварања из имена радње у име резултата те радње, запажа се на малом броју примера: код речи про-

³ С. Волков, Развитие административно-деловой терминологии в начале XVII века, Тезисы докладов на межвузовской научно-теоретической конференции 9—13 мая 1960. г., Лењинград 1960, 24—27; Исти, Наблюдения над производными бессуффиксными существительными в актах начла XVII в., Вопросы теории и истории языка, Лењинград, 1963, 53—66.

цена, испит, предаја, довод, промена. Остале изведенице су резултативне већ од првих забележених потврда.

Дакле, девербативе о којима је додде било речи нису сковали научници у Друштву, а уколико и јесу, због своје непотпуне обавештености о постојећем језичком благу, њихово се стваралаштво поклопило с народним. Али, исто онако како смо то видели и код сложеница, има и у овој категорији доста примера да су речи предложене у Друштву уобичајене и данас, а грађа РЈА зна за њих тек од друге половине 19. века. Тако су, опет највише код Ђ. Поповића, а затим код Шулека, Божишића или у правно-политичком лексикону, забележене речи прибор, преврат, навод, притега (баласт), попис, позив, принуда, пријем, опрема, крет, појав, сукоб, сазив, повера. Девербативи: доказ, допуна и додир — из регистра Друштва — не постоје уопште у РЈА, а услов, уступ и удес не постоје у ДР. Узимајући у обзир и све друге могућности — да те речи у старијој литератури само случајно нису биле забележене, али су живеле у говору, или да су стварно направљене у ново време али независно од подухвата у Друштву, ипак треба приметити да све лексикотворне идеје Друштва нису биле у толикој мери погрешне, колико му је то наша филолошка наука приписивала.

Теоретичари Друштва предлагали су, даље, изведенице на *-ак* и на *-ај*: изметакъ (изрод), одпечатакъ (штампани отисак), пометакаъ, одбитакаъ, припадакаъ (accessorium), наплавакаъ, самоставакаъ, неделимакаъ, списакъ, допунакаъ, датакаъ (податак); уништај, прираштај, преиначај, опроштај, стицај, сгомиляј. Оба су суфикса сасвим добро нађена као средства за прављење резултативних именица, ако је само задовољен услов да и реч у основи одговара захтевима језика. Према грађи РЈА, ниједна од ових речи није нађена у писаним споменицима пре 18. века. Датак постоји у Стулићевом речнику (1806. г.) у значењу данак, дакле друкчијем него што му га приписује Друштво; наплавак и опроштај постоје у Вуковом речнику; речи одбитак, прираштај, припадак, самоставак, списак и стицај (око које је, као њему непознате, полемисао Матић) јављају се у изворима после подухвата у Друштву, опет махом код Шулека и Поповића; неделимак, отпечатак и преиначај ни у једном од извора РЈА нису забележени. Као што видимо, и овде је Друштво имало или правилне инвенције или доброга слуха, бар за неке речи, које су данас себи избориле општекњижевно право.

Мање је срећно било предлагање речи на *-ка*: саслушка (audientia), основка (база), условка (клаузула), уступка. С

обзиром на сасвим одређене значењске категорије где овај суфикс данас може бити продуктиван,⁴ овакве нове речи, којих раније није било у језичком фонду, нису могле да се одрже у животу.

Изведенице на *-ост*, тј. на један од најпродуктивнијих суфикса, могу остати као прилог обогаћењу језика уколико су живи придеви у њиховим основама. То се може рећи за предложене термине нескладност, безбрачност, случајност, узрочност, саобразност, али разуме се не и за члановност, добромисленост, цџломудреност, причиност, суштност, чије основе не спадају у народни језик.

Суфикс *-тељ* није стран нашем савременом језику, али је његова употреба најчешће књишког карактера.⁵ Под утицајем руског и славеносрпског чланови Друштва придали су му у своме речнику несразмеран значај, па је разумљиво што су скоро све речи с њиме биле осуђене на пропаст, поготово што ни основе често нису биле домаће. (Наводимо и изведенице са по два суфикса, где је *-тељ* први): дџлателност, страдателност, нарицателный, обезбџдителство, сачинител, саслушател, разсмотрител, затворителна (clausula), толковател, спроводителство, сапритјател, премабдителство, владател, дџйствителный, приимателный, давателный и сл. У списку Друштва налази се неколико речи с овим суфиксом које живе и данас: тужител(ство), управителство, правобранител, старател(ство). РЈА за већину оваквих изведеница уопште не зна, а неке (пероводител, притежатель, старател) постоје у спомињаним лексикотграфским делима из друге половине 19. века.

Најзад, сасвим су у духу црквеног односно руског језика термини на *-ије* (које Друштво лансира напореда са многобројним речима на *-је* односно с јтовањем испред крајњег вокала) и на *-ество*: одречение, разрџшение, краснословие, землџдџлие, двосмыслие, обоженіе, руководџлие, безсоюзије, уваженіе, пустословіе, бильословіе, лџтописаніе, лџточисленіе, поднебіе, сасловіе, заключеніе, условіе, сагласіе, засџданіе, мудрословіе и други, од којих су неки већ били спомињани у категорији сложеница, и који су, у извесним случајевима, и данас присутни у језику, са одбацивањем *-и-* и извршеним јтовањем, као поднебіе > поднебље, сазвездіе > сазвежђе и др.; даље: одпадничество, художество, поручничество, наложничество, вештество — речи немогуће за српскохрватски језик.

⁴ М. Стевановић, Савремени српскохрватски језик, Београд, 1904, 502—505.

⁵ М. Стевановић, Исто, 530—540.

Потпуности ради наведимо и неке случајеве специјалног језичког промашаја у терминима које је Друштво хтело да пропагира. Вук је био у праву кад је говорио да његови чланови не знају тачно шта све постоји већ у језику и шта оно значи. Тако су они предложили реч одсѣчно за појам прецизно, због слепог калкирања латинскога *praecise*; одлучно за апстрактно, из сличних разлога; удесъ за акомодација, равномѣрно за адекватно, приручникъ за адјутант, утваранѣ за афектација, наравно за алпари, облетанѣ за амбиција, нарицанѣ за апелација, пропалица за банкрот, неотлучно за конкретно, сматранѣ за контемплација, тѣло злочинства за корпус деликти и сл. Више оправдања за ове некадашње добронамернике има у оним случајевима где је стварање термина било на правом путу у погледу семантике домаћих речи, само што се није слушао глас оних који су већ у оно време објашњавали да се свака страна реч не може заменити домаћом, јер ће оне и даље значити нешто различито. Чланови Друштва су мислили да ће реч *безименный* заменити страном анониман, бољарство аристократију, низакъ гласъ бас, житје биографију, месецословъ календар, другаръ колегу, съударанѣ колизију, покупъ компилацију, упорство контумацију, знакъ критериј. Међутим, стране речи су значиле и значе и данас нешто одређеније, уже него домаће, а у исто време и неке домаће, архаизиране или конкретизоване током историје, означавају нешто уже него одговарајуће стране.

Наше савремено осећање и за стране а и за народне речи несумњиво је далеко изоштреније него што је то било пре сто двадесет година. Чињеница да сваки обичан човек, а не само учени члан научног друштва, данас разликује значења речи другар и колега, знак и критериј, проистиче из дугог учествовања у књижевности и култури уопште. Стога је и потребно ублажити судове када је реч о нашим старим језикословцима.

И. Грицкат